

סקירה: מקורות סמכות אפשריים לפעולות נגד ערוץ אלג'זירה

- א. רקע**
1. ביום 27.6.2017, הועברה לידינו פנייתו של המטה לביטחון לאומי, בה התבקשנו לבחון את האפשרות לנקוט צעדים כנגד תחנת אלג'זירה (להלן: התחנה). בפרט, התבקשנו לבחון שני צעדים אפשריים כנגד התחנה: ראשית, הסרתה מחבילות הערוצים המשודרים באמצעות פלטפורמות הכבלים והלוויין (להלן: הפלטפורמות); ושנית, סגירת משרדיה של התחנה בירושלים.
 2. אל פנייה זו צורף מסמך בן שני עמודים מאת מר אופיר גנדלמן, דובר מטה ההסברה במשרד ראש הממשלה, ובו הוצגו תשובות למספר שאלות עובדתיות שהועלו בשיח מוקדם בין משרדנו לבין המטה לביטחון לאומי בעניין התחנה. בנוסף למכתבו של מר גנדלמן, שלח המטה לביטחון לאומי קישור (לינק) לסרטון יוטיוב קצר, בן כשלוש דקות וחצי, שנערך אף הוא על ידי מר גנדלמן, ובו צורפו כחמישה קטעי שידור של התחנה, ממועדים שונים (אחד מפברואר 2016, שלושה ממאי 2016, ואחד מינואר 2017) ובעקבות אירועי טרור שונים שאירעו – בפרט במהלך "אינתיפאדת הסכינים" שהתרחשה לאורך השנתיים האחרונות (להלן: הסרטון הערוך). נכון למועד כתיבת שורות אלה – מכתבו זה של מר גנדלמן והסרטון הערוך מהווים יחדיו את סך התשתית העובדתית שהוצגה לנו.
 3. לא למותר לציין כי ביום 12.6.2017, נערכה במל"ל ישיבה רבת משתתפים, בראשותו של ראש המל"ל, מר איתן בן דוד, ובהשתתפותם, בין היתר, של נציגי משרדי החוץ, הביטחון, המשפטים, התקשורת, לע"מ, המוסד, שירות הביטחון הכללי וגורמים שונים בצבא. כמו כן, נכח באותה ישיבה מר גנדלמן ממטה ההסברה במשרד רה"מ. סיכום ישיבה זו לא הופץ, מטעמים השמורים עם המל"ל; יחד עם זאת, אנו רואים לנכון להזכיר כי למעט מר גנדלמן, שהציג עמדה נחרצת בדבר הצורך בנקיטת צעדים שונים כנגד התחנה – כל שאר המשתתפים הציגו הסתייגויות והתנגדו לנקיטת צעדים כנגד התחנה – איש-איש מנקודת המבט הארגונית שהוא מייצג ובשל נימוקים שונים, הנסובים כולם, מטבע הדברים, על שיקולי מדיניות חוץ וביטחון.
 4. לבסוף, וכהשלמה לרקע הדברים, נזכיר כי כבר בשנת 2014, בעיצומו של מבצע צוק איתן, פנה מ"מ יו"ר מועצת הכבלים והלוויין למשנה ליועץ המשפטי לממשלה (כלכלי-פיסקלי) כתוארו אז, מר אבי ליכט, בבקשה כי יחווה דעתו בשאלה האם ניתן לבטל את האישור שניתן לבלעות הרישיון לכבלים וללוויין לשדר את ערוץ אל גז'ירה. זאת, בטענה כי הערוץ מסית לגזענות ולאלימות בקשה של שר התקשורת דאז (והשר לביטחון הפנים כיום), חה"כ גלעד ארדן, לנקוט פעולות כנגד התחנה – ובפרט להסיר את התחנה מפלטפורמות השידורים בטענה כי שידורי התחנה מהווים הסתה. הפנייה למשרדנו נעשתה לאחר שפנייה מוקדמת למועצת שידורי הכבלים והלוויין בבקשה שתפעיל את סמכותה להסרת התחנה מן הפלטפורמות – נדחתה בהיעדרה תשתית עובדתית מספקת לביסוס צעד זה. בין לבין, החליטה מועצת הכבלים והלוויין שלא להסיר את הערוץ משידורי בעלי רישיונות. אף במשרדנו, סבר המשנה ליועץ המשפטי לממשלה (כלכלי-פיסקלי), כתוארו אז, מר אבי ליכט – הביע עמדתו כי "בשל אופי הזכויות העומדות על הכף, שימוש בסמכות זו של המועצה חייב להיעשות כמוצא אחרון ועל בסיס תשתית עובדתית מוצקה שתבסס מבחן הסתברותי מחמיר להתקיימות התנאים שקבע המחוקק". על בסיס בחינת החומר שהועבר למר ליכט ובכלל זה התנגדות מערת הביטחון באותה עת, סבר מר ליכט כי לא הוצגה תשתית עובדתית מספקת להסרת הערוץ, ועל כן בדין החליטה המועצה שלא לעשות שימוש בסמכותה להורות לבעלי הרישיונות להפסיק את שידורי

הערוץ. כי אין מקום להתערב בהחלטתה של מועצת הכבלים והלווין, בהיעדר תשתית עובדתית מספקת.

ב. בחינת מקורות הסמכות האפשריים להביא לסגירתם של משרדי התחנה בירושלים:

- (I) תקנה 129 לתקנות ההגנה (שעת חירום), 1945
5. לשונה של תקנה זו רחבה ביותר וגורפת, והיא מסמיכה מפקד צבאי להורות על סגירתו של כל מקום, מטעמים של שלום הציבור, הגנתה של ישראל או קיומו של הסדר הציבורי.
6. ואולם, הדין הישראלי קובע בשורה ארוכה של הסדרים סמכויות לגורמים שונים לסגור מקומות – מטעמים שונים, לבעלי סמכות שונים, בנסיבות שונות ובתנאים שונים. הסמכויות הללו מסורות לגורמים שלטוניים אזרחיים – שכן התפישה הבסיסית בכל משטר דמוקרטי היא שהממשל האזרחי, ולא ממשל צבאי, הוא שמנהל את חיי הציבור. בחלק מן החיקוקים – סמכות סגירה מסורה רק לידי שופט, ולא לגורם מינהלי. הסמכויות לעולם תחומות וגדורות לנסיבות ספציפיות. משכך, את תקנה 129 יש לפרש כחלה רק במקרים קיצוניים וחריגים ביותר, שבהם לא קמה ולא יכולה לקום סמכותו של אף אחד מן הגורמים האזרחיים, מכוחו של אף לא אחד מן הדינים הרגילים. תוצאה זו היא תוצאה מתבקשת והכרחית של עיקרון חוקיות המינהל, המחייב גידור ותחימה של סמכויות באורח סביר לצורך הגשמת תכליות החקיקה. לאותה מסקנה יש להגיע גם על פי תפקידו ומהותו של הצבא כארגון שבליבת תכליתו השמירה על גבולות המדינה והגנה עליה מפני איומים-מבחוץ. מעורבות של הצבא בתוך חיי המדינה באופן שוטף, וסמכויות שיוקנו לפעול במקרים שהם פחות מקיצוניים וחריגים ביותר – אינה מתיישבת עם קיומו של משטר דמוקרטי.
7. בנוסף ומעבר לכך – נציין כי תקנה 129 לתקנות ההגנה אינה, וכנראה לא היתה אפילו בתקופת המנדט, מקור סמכות לפגיעה בכלי התקשורת: אפילו המחוקק המנדטורי, שלא היה מחוייב לתפישה דמוקרטית, הבין כי תקנה זו, קשה וגורפת ורחבה, אינה מקור סמכות ראוי והולם לפגיעה באמצעי תקשורת; וכי ביחס לגורמים אלה – נדרש מקור סמכות מפורש ומבואר המתייחס אליהם ספציפית, דווקא בגלל הפגיעה המיוחדת בחופש הביטוי הגלומה בהם. בהתאם לכך, חוקק משטר המנדט את פקודת העיתונות, שהיא זו שהקימה את משטר הרגולציה ההדוק על העיתונות שפעלה בארץ, ואשר התייחסה לעולם העיתונות המודפסת ואיפשרה לו למשטר את תכני הדיווח העיתונאי. כאשר המחוקק המנדטורי רצה למנוע שידורי רדיו בשל תכניהם – הוא קבע סעיף עבירה מפורש בסעיף 10(א) לפקודת הטלגרף האלחוטי (1933). גם כאשר חוקק המחוקק המנדטורי את תקנות ההגנה, וביקש לתת כוח נוסף בידי השלטון להגביל את אמצעי התקשורת, בפרט ביחס לעצם תוכן הפרסומים – הוא עשה כן במפורש, בתקנות 86-101 לתקנות ההגנה – הלוא הן התקנות המקימות ומסמיכות את מנגנון הצנזורה הצבאית. אגב, תפישה דומה הוחלה על ידי המחוקק המנדטורי ביחס לביקורת סרטים ומחזות: המחוקק המנדטורי לא נרתע מפגיעה בחופש הביטוי האומנותי בתיאטרון ובקולנוע, אבל הבין כי ביחס לאלה גלומה פגיעה מיוחדת בחופש הביטוי המצריכה מקור סמכות ספציפי. ואכן, נחקקו דברי חקיקה ספציפיים – הלוא הם פקודת סרטי הראינוע (1927) ופקודת ההצגות הציבוריות (ביקורת) (1933(?)).
8. סיכומו של דבר: לא ניתן להיסמך על הוראה כללית, רחבה וגורפת כתקנה 129 אלא במקרי קצה קיצוניים וחריגים; ולא ניתן להיסמך עליה כלל לצורך פגיעה באמצעי תקשורת.

(II) חוק המאבק בטרור, תשע"ו-2016

9. חוק המאבק בטרור עוסק במאבק **בארגוני טרור**: הסמכויות הקבועות בו נסובות ביחס לארגוני טרור, לפעילים בארגונים אלה, לפעילויות של ארגונים אלה וכדומה. תנאי בסיס לקיומן של הסמכויות מכוחו של חוק זה הוא היכולת לבסס ולקשור את הפעולה שמבוקש לבצע והסמכות שמבוקש להפעיל אל ארגון טרור מסויים וקונקרטי, כהגדרתו בחוק (בין שהוכרז ובין שהוא ארגון בלתי מוכרז).
10. כיתר סעיפי החוק, גם סעיף 69 בחוק, שכותרתו "צו למניעת פעילות של ארגון טרור", נועד למנוע פעילות "**של ארגון טרור**", והאיסור הקבוע בו הוא כנגד "פעילות שמטרתה לקדם את פעילותו של ארגון טרור או לתמוך בה". הסמכות להוציא צווים מכוח סעיף זה תלויה, אם כן, בכך שניתן לקשור בבירור בין הפעילות שמבוקש לבלום לבין ארגון טרור מסויים. שנית, סעיף זה נועד למנוע קיומה של פעילות נקודתית וקונקרטית – ולא בכדי הוא מבהיר כי המדובר בפעילות כגון "אסיפה, תהלוכה, כנס, עצרת או הדרכה", וכי ביחס לפעילות ממוקדת זו יש לפרט בצו לא רק את עצם הפעילות הנאסרת, אלא גם את "המועד והמקום שבהם מתקיימת או עתידה להתקיים הפעילות".
11. סעיף 70 לחוק, שכותרתו "צו להגבלת שימוש במקום המשמש לפעילות של ארגון טרור", הוא צר וממוקד עוד יותר: עניינו באפשרות להגביל את השימוש במקום מסויים המשמש, או יש חשש שישמש, לקיום פעילותו של **ארגון טרור**. סעיף 70 ממקד עצמו במקום המשמש באופן קונקרטי לפעילות של ארגון הטרור עצמו, ואינו מאפשר לפגוע בפעילות תומכת או מקיפה שאינה של ארגון הטרור עצמו. הסעיף מגביל את משך תוקפו של צו המוצא לפיו – לתקופה מקסימלית של 3 חודשים, והארכות מעבר לכך מחייבות אישור בית משפט.
12. בענייננו שלנו – התחנה אינה משוייכת או מקושרת לארגון טרור כלשהו. כידוע, וכפי שאף נאמר וחודד במהלך הישיבה במל"ל ביום 12.6.2017, התחנה היא תחנה קטארית, שהוקמה, ממומנת ונשלטת בפועל על ידי קטאר. אם ניתן לראות בתחנה כלי בידיו של גורם כלשהו – הרי גורם זה הוא קטאר ומשפחת המלוכה בה, ולא ארגון טרור כלשהו. למותר לציין כי קטאר היא מדינה ריבונית, ולכן איננה ארגון טרור – מוכרז או שאינו מוכרז. **לא למותר להזכיר, בהקשר זה, כי בחוק המאבק בטרור לא נקבעה אפשרות להכריז על מדינה ריבונית כמדינה תומכת טרור (דבר שקיים ואפשרי בדין האמריקאי, למשל), ולכן ממילא החוק אינו מאפשר להפעיל את הסמכויות הקבועות בו ביחס לגופים ששיוכם וזהותם הארגונית הם למדינה ריבונית** [DG]. ועוד אחרת: נזכיר כי ממילא קטאר איננה מדינת אויב ביחס לישראל; וכי בין המדינות התקיימו קשרים ויחסים, ולו גם בדרג נמוך. מעבר לכך, פעילות התחנה שנטען כי מהווה תמיכה בטרור אינה פעילות ממוקדת ופרטנית, שניתן לזהותה ולתחום אותה בזמן ובמקום כלשהו – וגם מטעם זה יקשה להכניס את המשרדים לתוך מסגרתו האנליטית של סעיף 69 שנזכר לעיל. פעילות התחנה היא פעילות של יצירתו ועריכתו של תוכן חדשותי – פעילות שקשה עד מאוד לסווגה כפעילות טרור (כפי שנרחיב בעניין בהמשך, ביחס לחוק התקשורת).
13. סיכומו של דבר – חוק המאבק בטרור אינו מעניק את הסמכות המבוקשת לסגירת משרדי התחנה.
14. **העולה מן האמור הוא שאין בדין סמכות להביא לסגירת משרדי התחנה.**

ג. אפשרות הסרתה של התחנה מן הפלטפורמות של הכבלים והלווין

15. חוק התקשורת (בזק ושידורים), תשמ"ב-1982 (להלן: חוק התקשורת) מסדיר את הרגולציה על פלטפורמות השידור.
16. סעיף 6כה., שכותרתו: "שידורים אסורים", קובע:
 "6כה. בעל רישיון לשידורי כבלים לא ישדר שידורים -
 (4) שיש בהם הסתה גזענית או לאומנית".
17. אם משתכנעת מועצת הכבלים והלווין כי יש בשידוריו של ערוץ מסויים משום שידורים אסורים – הריהי מוסמכת לדרוש מן הפלטפורמה להסיר את אותו ערוץ, בכלל או למשך זמן, מחבילת שידוריה. [DG2]
18. שאלת המפתח בהקשר זה הינה מהם השידורים שתכניהם עולים כדי "הסתה גזענית או לאומנית". בהקשר זה יש לזכור כי עולם התוכן בו אנו עוסקים הוא עולם התקשורת, ובאופן ספציפי – עסקינת בתחנה שעניינה בפרט הוא בשידורי חדשות: התחנה היא כלי תקשורת חדשותי, שסיקור אירועים וחיווי דעה עליהם הם לחם חוקו ועיקר עיסוקו. כלי תקשורת, ובוודאי ערוץ חדשות, מצוי מעצם מהותו וטיבו בגרעין הקשה של ההגנה החוקתית על חופש הביטוי, הוא משמש זירה חיונית לקיומו של שוק הדעות, להשמעת עמדות, לדיון ציבורי משוכלל ולמימושה של זכות הציבור לדעת.
19. ודוק: ערוץ תקשורת אינו מחויב להיות אוהד, או אף נייטרלי, בשאלות העולות על סדר היום הציבורי או מסוקרות על ידו. אף בענייננו, התחנה אינה מחוייבת להיות נייטרלית בסיקורה את הסכסוך הישראלי-פלסטיני, ובוודאי שאינה מחוייבת להיות אוהדת כלפי ישראל. עמדה שכזו איננה, ואינה יכולה להיות, תנאי או שיקול מצד המדינה באשר לאפשרויות פעילותה או שידוריה של התחנה בארץ. אין בדין סמכות למי מרשויות המדינה לבחון ולשקול את העמדות והתכנים שמביע ערוץ תקשורת כתנאי לאפשרות פעילותו בארץ, אלא אם עמדות ותכנים אלה עולים כדי "שידורים אסורים", כמפורט בסעיף 6כה, ובכלל זה "הסתה גזענית או לאומנית", כאמור.
20. ביום 2.7.2017, הועבר אלינו העתק פנייתו של המל"ל אל משרד התקשורת, לצורך בחינה האם שידורי התחנה עולים כדי הסתה כאמור. לא נקדים את המאוחר ולא נכריע בנושא בטרם תגבש המועצה לשידורי כבלים ולווין את עמדתה. עם זאת, נבהיר כבר עתה כי בענייננו קיומה של "הסתה גזענית או לאומנית" צריכה להתקיים הן במימד האיכות, הן במימד כמות והן לאורך זמן. על פני הדברים, ומבלי לקבוע מסמרות לעת הזו – נדמה שהתשתית העובדתית שהוצגה לנו אינה עולה כדי הדרישה המחמירה הגלומה במושג "הסתה לאומנית או גזענית", שכן היא נראית דלה למדי – אפילו בהשוואה לחומרים שהוצגו בפני המועצה לביקורת כבלים ולווין ב-2014, אגב הפנייה הקודמת במהלך מבצע "צוק איתן". ואולם, כאמור – על המועצה לשידורי כבלים ולווין ליתן דעתה בנושא; לא נקדים את המאוחר ולא נחוה דעתנו בטרם עשתה זאת המועצה.

ד. ראשית מחשבה חוקתית על האמצעים המבוקשים

21. סקרנו לעיל את מקורות הסמכות האפשריים לביצוע הפעולות שהתבקשו לבחון:
 - בחנו את תקנה 129 לתקנות ההגנה, וראינו כי תקנה זו, שעל פי לשונה היא רחבה וגורפת, צריכה להתפרש בצמצום ניכר – בוודאי בכל הנוגע לכלי תקשורת, שהם נשאי העיקריים של חירות העיתונות; פגיעה בגופים מעין אלה חייבת להיעשות על סמך סעיף הסמכה ספציפי.

- ראינו כי חוק המאבק בטרור אינו יכול לשמש כלי לסגירת משרדי תחנת אלג'זירה, שכן החוק מכווין עצמו למאבק בארגוני טרור, ואילו התחנה שלפנינו אינה נקשרת לאף ארגון טרור, ופעילותה אינה עולה כדי פעילות של ארגון טרור.
 - ראינו כי הסמכות לאסור על שידורים מצויה בחוק התקשורת, והסברנו כי לאור חשיבותו המרכזית של חופש הביטוי וחופש העיתונות – סמכות זו צריכה להתפרש בצמצום, ולהישען על תשתית ראייתית מוצקה ביותר במימדי האיכות, הכמות והזמן; וכי על המועצה לשידורי כבלים ולווין ליתן דעתה בנושא.
22. אנו רואים לנכון להציג מחשבה ראשונית על חוקתיותם של הצעדים המבוקשים, ועל מה צפויה בחינה שכזו להעלות:
23. בהמשך לאמור בישיבה שהתקיימה ביום 12.7.2017 – אנו מתקשים לעמוד על תכליתן של הפעולות המבוקשות ועל המטרה שמבוקש להשיג באמצעותן:
24. באשר לסגירת המשרדים: כפי שהובהר במהלך הישיבה, ואף עוגן בתשתית העובדתית שמסר לידנו מר גנדלמן – לתחנה משרדים רבים, לרבות ובפרט – ברמאללה וברצועת עזה. הווה אומר, אפילו ייסגרו משרדיה של התחנה בישראל, לא יהא בכך כדי למנוע מן התחנה וכתביה לסקר את הסכסוך הישראלי-פלסטיני מקרוב (זאת – בהתעלם כרגע מן השאלה הערכית האם מניעת סיקור כאמור על ידי התחנה היא בכלל תכלית ראויה, לו היתה בת-השגה). ועוד: אף אם ייסגרו משרדי התחנה – לא יהא בכך כדי למנוע מעובדי התחנה לצלם תכנים גולמיים ולשולחם למשרדי התחנה בקטאר, שם ייערכו ומשם ישודרו. ככל שהתכלית שמבוקש להשיגה היא מניעת שידורי התחנה וסיקורה ביחס למתרחש בישראל ובשטחים – הרי תכלית זו אינה בת השגה באופן מעשי, עוד לפני כל אמירה משפטית בנושא.
25. ואילו באשר להסרת התחנה מפלטפורמות השידורים: לצעד לא צפויה להיות כל השפעה ממשית, שכן רובם ככולם של צרכני התוכן של התחנה, לרבות בישראל, צורכים את שידוריה באמצעות צלחות לוויין פרטיות המותקנות בבתיהם; כך בכלל, וכך גם בישראל: על פי הנתונים שהציג משרד התקשורת במהלך הישיבה, מתוך כ-1.5 מיליון בתי אב בישראל המנויים על אחת מהפלטפורמות, רק 50 אלף (כ-3%) הם בתי אב מן המגזר הערבי. כל יתר בתי האב במגזר הערבי – לא צורכים את חבילות הערוצים שמשווקות חברות אלה, אלא משתמשים בצלחות לוויין פרטיות. עוד יוזכר, כי התחנה מעבירה ומפיצה את תכניה גם בשלל אפיקים טכנולוגיים אחרים, מבוססי אינטרנט – באפליקציה, ברשתות חברתיות שונות, בערוץ יו-טיוב וכדומה. גם את האפיקים הללו לא ניתן לחסום. אף מטעם זה, אין כל תוחלת או נפקות להסרת שידורי התחנה מחבילות הערוצים של הפלטפורמות.
26. מצב עובדתי זה, לפיו הצעדים המבוקשים אינם צפויים להשיג כל מטרה, וכאשר ממילא לא ברור מהי המטרה שמבוקש להשיג באמצעותם – הוא בעל נפקות משפטית: בהיעדר תכלית ברורה – ברי כי נתקשה להצביע על היותה של תכלית זו בגדר "תכלית ראויה"; ומשהאמצעים ממילא אינם צפויים להשיג כל השפעה – המשמעות היא שהאמצעי המבוקש אינו מתאים למטרה שאותה נועד להשיג. במילים אחרות, נדמה כי הצעדים המבוקשים לא יוכלו לצלוח לפחות את שני המבחנים הראשונים של הבחינה החוקתית. כל זאת – עוד לפני שאנחנו נדרשים בכלל לעניין דלותה של התשתית העובדתית שהוצגה.

27. אם בכך לא די, כל הגורמים שהשתתפו בישיבה (מלבד מר גנדלמן) סברו כי אף אחד מן הצעדים המוצעים אינו רצוי; הם הצביעו, כל אחד מנקודת מבטו הארגונית ומן הפרספקטיבה המקצועית שלו, על הנזקים המדיניים, הדיפלומטיים, הצבאיים והביטחוניים שעשויים להיגרם מפעולה כנגד התחנה או משרדיה בעת הזו. לא נחזור, במסגרת מסמך זה, על הטיעונים העיקריים שהועלו במסגרת אותה ישיבה (וחזקה שהם מפורטים בסיכום הדיון שהפיק המל"ל – אשר העתקו לא הומצא לנו); ואולם, אחדות דעים שכזו בין מגוון כה רחב של גופי הממשל הישראליים – אינה מובנת מאליה ואין להקל בה ראש. גם לה יש נפקות משפטית: היא מצביעה, בבירור, על חוסר הסבירות של הצעדים שמבוקש להפעילם. עמדה אחידה זו של גורמי המקצוע השונים מצטרפת לתשתית העובדתית החסרה והדלה; היא מצטרפת לאמירה הברורה והחדה על חוסר הטעם והתוחלת שבביצוע הפעולות; היא מצטרפת לחוסר הבהירות של תכלית הפעולה המבוקשת. הצטברותם של רכיבים אלה יחדיו – מוביל כמעט מאליו למסקנה בדבר חוסר הסבירות שבנקיטת פעולות מן הסוג שהתבקשו לבחון בעת הזו, אפילו היה נמצא לנו מקור סמכות נוח ומתאים.
28. על קובעי המדיניות להיות ערים לכך כי הפעולות שמבוקשות מציבות, על פני הדברים – סיכון משפטי ממשי ביותר לפסילת הצעדים המבוקשים בהליך משפטי.
29. **סיכומם של דברים** – אין סמכות להביא לסגירת משרדי התחנה; ויש להמתין ולראות האם תיאות המועצה לביקורת כבלים ולוויין להורות על הסרת שידורי התחנה מחבילות השידור של הפלטפורמות על בסיס התשתית העובדתית שהוצגה. בכל מקרה, סבירותן של שתי הפעולות נראית, למצער, מוטלת בספק.